

**Evalueringsrapport for projektet
'Friske Lunger i Arbejde'**

Tilskud til projektet er ydet fra Sundhedsstyrelsen

Jnr. 1-1010-308/58

Projektet er gennemført af Fagligt Fælles Forbund

Projektet er gennemført i perioden 2018-2020

Indhold

Baggrund for projektet	3
Formål med projektet	4
Gennemførelse og resultater	4
Projektets tre indsatser	4
Event	5
Undervisning i 'Lunger på arbejde'	5
Kulturforløb	6
Materialer og udvikling af materialer	6
Opdatering af 'Lunger på arbejde'	8
Skolernes deltagelse i projektet	8
Beskrivelse af deltagerne	10
Usikkerheder vedrørende endelig opgørelse af deltagelse	12
Samarbejder	12
Følgegruppe	12
Kommuner	13
Lokale 3F-afdelinger, 3F'ere i skolebestyrelserne og de Lokale UddannelsesUdvalg	13
TEC Hvidovre	13
Erhvervsskolenetværket	14
Erhvervsskolernes Elevorganisation	14
Lungemedicinere	14
Udfordringer og ændringer	15
Rekruttering	15
Mentorer	16
Event	17
Eksisterende eller tilsvarende aktiviteter på erhvervsskolerne	17
Kommunikation	18
Sociale medier	18
Den nye handlingsplan mod tobak	18
Corona og nedlukning af Danmark	19
Evaluering på projektet	19
Overordnet evaluering	20
Fokus på arbejdsmiljø	20
Kropslige oplevelser og ingen løftede pegefingre	21
Perspektivering og fremtidigt arbejde	22
Forankring	22
Viden	22
Nikotinprodukter og røgfri arbejdstid	23

Projekt Friske Lunger i Arbejde

Baggrund for projektet

Tilbage i 2017 kunne man i rapporten 'Rygevaner blandt gymnasie- og erhvervsskoleelever' fra Statens Institut for Folkesundhed læse, at 37 % af de danske erhvervsskoleelever røg dagligt, mens det tilsvarende tal for de danske gymnasieelever var 12 %. Samme rapport kunne vise, at 64 % af alle rygere på erhvervsskolerne havde et ønske om at stoppe med at ryge (Kilde: Rygevaner blandt gymnasie- og erhvervsskoleelever). Med den nye rapport Ung19 – også fra Statens Institut for Folkesund – kan vi erfare, at noget er sket med rygeprævalensen, men at der stadig er plads til forbedring. Særligt for linjerne indenfor fagretningen teknologi, byggeri og transport ser det skidt ud, og her er 31 % og 10 % henholdsvis dagligrygere eller lejlighedsvis rygere (Kilde: Ung19). Faktisk er det blandt denne gruppe af elever på de danske erhvervsskoler, at der er flest rygere.

Rygning er skadeligt for både individet og samfundet. En ryger dør i gennemsnit 8-10 år før en ikke-ryger. Opgørelser peger endog på, at hver femte dødsfald er direkte relateret til rygning (Kilde: sundhed.dk). Derudover har en ryger flere år med sygdomme som KOL og lungekræft, hvilket også er en udgift for samfundet.

Endvidere er brancherne transport, industri, byggeri og anlæg særligt eksponeret for et lungefarligt arbejdsmiljø med hensyn til røg, os, støv, dampe og partikler i luften.

Rygning og et partikelfyldt arbejdsmiljø kan have skadelige konsekvenser for helbredet – og især for lungerne. Dette skyldes blandt andet cocktaileffekten, hvor effekten af forskellige partikler i omgivelserne kan bevirke en potentielt mere skadelig effekt end blot summen af alle partiklerne til sammen. Cocktaileffekten er en farlig ubekendt, og netop den vigtiggør en indsats på de danske erhvervsskoler. Hvis vi samtidig holder os for øje, at lungerne først er færdig udviklede ved 25-års alderen, og at alle skader, der sker inden denne alder, mindsker chancen for, at lungerne udvikles til deres fulde potentiale, er der således uendeligt med gode grunde til at sætte ind mod netop rygning og det lungefarlige arbejdsmiljø på de danske erhvervsskoler.

Det var med baggrund i ovenstående, at 3F og Lungeforeningen søgte penge fra Sundhedsstyrelsen til projekt 'Friske Lunger i Arbejde'. Denne rapport beskriver projektets proces, gennemførelse,

resultater og ændringer i forhold til den ansøgte projektbeskrivelse. Projektet er blevet afviklet i perioden marts 2018 til december 2020.

Formål med projektet

Formålet med projekt 'Friske Lunger i Arbejde' var, som det fremgår af projektansøgningen, at forebygge rygning på de danske erhvervsskoler samt hjælpe dem, der allerede ryger, til at holde op. Formålet blev tilsigtet realiseret gennem erhvervelse af nødvendige redskader til ikke at nedarve skadelige lungesundhedsvaner samt tilbud af rygestop. Dette skulle understøttes af kulturforløb på skolen.

Formålet er tydeliggjort gennem de tre konkrete målsætninger for projektet:

- 1) At bidrage til at sikre røgfri erhvervsskoler
- 2) At efteruddanne nøglepersoner i 3F-afdelinger og lærere i at anvende det digitale læringsmateriale www.lungerpaarbejde.dk
- 3) At formidle kommunale og stopliniens rygestoptilbud til de unge, der ønsker at holde op med at ryge

I projektet har det endvidere været en målsætning at komme i dialog og arbejde med to tredjedele af relevante erhvervsskoler, ligesom det har været en målsætning at gennemføre 2000 lungefunktionsmålinger.

Gennemførelse og resultater

I dette afsnit beskrives, hvordan projektet er blevet gennemført samt resultater herfra. I afsnittet beskriver vi projektets tre indsatser, kontakten til skoler, udvikling af materialer, opdatering af www.lungerpaarbejde.dk og herunder udvikling af film. Derudover beskriver vi med inddragelse af data fra projektet deltagelsen og resultater fra projektets indsatser.

Projektets tre indsatser

I projektet har vi tilbudt skolerne at deltage i tre tilbud. Der var ingen krav om hvilke tilbud samt hvor mange tilbud, skolerne skulle deltage i. Således havde skolerne mulighed for at vælge at deltage i de

tilbud, de fandt relevante, og som de havde tid og overskud til. Dog opfordrede vi skolerne til at gøre brug af flere af tilbuddene for at få den bedste oplevelse med deltagelse i projektet. Det er vores klare vurdering, at netop denne valgfrihed øgede skolernes deltagelse. De tre tilbud, skolerne kunne vælge at deltage i, var; event på skolen med blandt andet lungefunktionsmåling, undervisning i www.lungerpaarbejde.dk og kulturforløb.

Event

Til projektets events er fokus på at give eleverne en kropslig oplevelse af, hvordan det føles at have dårlige lunger, der er ødelagt af et lungefarligt arbejdsmiljø og rygning. Inden eventen er alle elever blevet undervist af deres lærer, så de på forhånd ved mere om lunger, lungefunktionsmåling og andet relevant. Eventen er bygget op omkring lungefunktionsmålingen, og der er derudover forskellige aktiviteter, som eleverne skal prøve. Disse aktiviteter er løbende blevet justeret til, men de indeholder stort set alle sammen et sugerør til at trække vejret igennem og klemmer for næsen. Disse redskaber blandet sammen med fysisk aktivitet og forskellige boldlege har givet eleverne en oplevelse, der kan sidestilles det at leve med KOL eller en anden lungesygdom, hvor det at trække vejret er besværliggjort. Derudover var der en quiz omkring rygning, arbejdsmiljø og lungesundhed. For at sikre aktivitet under eventen gjorde vi brug af et scorekort, hvor eleverne skulle notere point for de forskellige øvelser. Eventen afsluttedes med, at vi trak en vinder af to biografbilletter blandt alle elever, der havde et udfyldt scorekort.

Lungefunktionsmålingen er en aktivitet i eventen, som bruges til at få en lille snak med den enkelte elev om deres lunger og lungesundhed. Her er det også muligt at svare på tvivlsspørgsmål om lunger og lungefunktion samt tale om rygestopmuligheder.

Eventen blev afviklet i samarbejde med Dansk Firmaidrætsforbund, der har meget erfaring med idræt og motion på danske erhvervsskoler fra andre projekter.

Undervisning i 'Lunger på arbejde'

'Lunger på arbejde' blev udviklet af Lungeforeningen i samarbejde med en erhvervsskole forud for projekt 'Friske Lunger i Arbejde'. Det er et online undervisnings-site, hvor fokus er på arbejdsmiljø, samfund og sundhed i forhold til fagretningerne indenfor teknologi, byggeri og transport. Der er med sitet mulighed for at både læse, lave øvelser, se videoer og gennemføre forskellige quiz. I projektet tilbød vi at indføre underviserne på erhvervsskolerne i 'Lunger på arbejde', så de kunne fungere som ambassadører for platformen og bruge den i undervisningen i mange år fremover. Som supplement

hertil gav vi underviserne et oplæg om lungernes anatomi og fysiologi, så de selv fik viden om emnet eller blev opdateret herpå. Oplægget indeholdt også information om, hvad der sker i lungerne, når de udsættes for cigaretrøg og røg, støv, os, dampe og partikler fra arbejdsmiljøet.

Oplæggene for underviserne på erhvervsskolerne blev afviklet af både 3F og Lungeforeningen.

Kulturforløb

Kulturforløbet i projekt 'Friske Lunger i Arbejde' var de deltagende erhvervsskolars mulighed for at skubbe kulturen på skolen i en lungesundere retning. Formålet med kulturforløbet var, at skolerne i samarbejde med projektmedarbejderne skulle udvikle og implementere en sunde-lunger-politik. Denne politik kunne både fokusere på en røgfri skoletid og på faktorer i arbejdsmiljøet. Til kulturforløbet kunne skolerne få gratis materialer til brug; herunder plakater, dilemmakort og forskellige kontrakter (materialer uddybes senere).

Materialer og udvikling af materialer

Udvikling af materialer til brug i projektet var en central og stor opgave i projektets begyndelse. Vi udviklede en række materialer til brug i forbindelse med rekruttering, event og kulturforløb. De forskellige materialer beskrives kort i det følgende.

Informationsfolder:

Informationsfolderen beskriver projektet, herunder målgruppe, de tre tilbud og kontaktpersoner. Derudover indeholder folderen også små facts omkring rygning, lungesundhed og arbejdsmiljø. Formålet med folderen er at vække skolernes interesse og give dem et overblik over projektets indsatser.

Spirometriefolder:

Spirometriefolderen blev udviklet som et supplement til lungefunktionsmålingen, således fik eleverne denne udleveret i forbindelse med målingen. Forsiden af folderen prydes af teksten "Skal du også være en god håndværker?" for på den måde at tale til elevernes faglighed, hvori sunde og stærke lunger er en nødvendighed. Folderen oplyser om lungefunktionsmålingens udførelse og principper, ligesom den med få ord og en graf viser princippet bag lungefunktionen. Derudover henviser folderen til forskellige rygestoptilbud og giver en række facts og tal på konsekvenser af rygning.

Scorekort:

Scorekortet blev udviklet som et redskab, der skulle holde eleverne til ilden under eventen. Dette fordi vi ville sikre motivationen for deltagelse og gennemførelse af eventens forskellige elementer. Scorekortet har på forsiden en kyssemund, hvilket går hånd i hånd med præmien til eventen (de førømtalte biografbilletter) og en af plakaterne. På bagsiden af scorekortet kunne eleverne selv noterer de øvelser og aktiviteter, de havde deltaget i samt deres score.

Quiz:

Quiz'en trak på viden, der enten kunne findes på platformen 'Lunger på arbejde' eller på roll-ups i eventlokalet, og spørgsmålene handlede om alt fra aerosoler til cocktaileffekt. Quiz'en var en del af eventen for at have en aktivitet, der kunne rumme mange elever ad gangen, og som samtidig oplyste eleverne om lungerne.

Dilemmakort:

Dilemmakortene blev udviklet med henblik på undervisning om arbejdsmiljø og til brug i faget 'Samfund og sundhed' og dermed som et led i forberedelsen til, at eleverne senere under uddannelsen skulle i praktik. Der er i alt ni forskellige dilemmakort, som adresserer forskellige problematikker, man kan stå i som elev på en erhvervsskole eller som ny lærling i en virksomhed. De beskrevne dilemmaer handler om alt fra rygning i frokoststuen til manglende værnemidler. For at kvalificere relevansen af dilemmaerne fik vi hjælp af bestyrelsen i Erhvervsskoleelevernes Organisation.

Plakater:

Projekt 'Friske Lunger i Arbejde' tilbyder i alt 12 forskellige plakater med illustration og tekst. Alle plakater findes i A3, mens fire af dem også fås i A2. Plakaterne adresserer emner indenfor både rygning og arbejdsmiljø. For eksempel har et par af dem fokus på, at man skal huske masken, hvor masken illustreres som Batman-masken (fordi Batman jo også altid har masken på, når han er på arbejde), mens andre plakater fokuserer på, hvor mange penge man kan spare på en måned ved at kvitte smøgerne. Endelig oplyste en af plakaterne om rygstop app's og telefonnummer til Stoplinien.

Kontrakter:

Der er i alt tre forskellige kontrakter, der har til formål at hjælpe til med et rygestop. Således er en af kontrakterne til de to venner, der begge vil stoppe med at ryge, mens en anden er til de to venner, hvor den ene vil stoppe med at ryge, mens den anden vil stoppe en anden dårlig vane. Endeligt er den tredje kontrakt lavet til den elev, der gerne vil stoppe med at ryge og i stedet sætte sine penge på en opsparingskonto til noget, han eller hun ønsker sig rigtig meget.

Kulturkatalog inklusiv Find vej-diagram og Lungeraket:

Kulturkataloget er – hvilket navnet også angiver – et større katalog, der både giver inspiration og konkrete redskaber til skolen, der vil arbejde med kulturen omkring arbejdsmiljø og rygning. I kataloget finder man blandt andet Find vej-diagrammet, som er et værktøj, skolerne kan bruge, når de skal finde tiltag, der kan hjælpe dem med at ændre kulturen – for eksempel hvilke aktiviteter og tiltag, de skal fokusere på, og hvilke, de skal sortere fra. Derudover finder man Lungeraketten, som er et værktøj, skolerne kan bruge til at konkretisere kulturforløbet i forskellige tiltag. For eksempel indeholder raketten information om, hvem der gør hvad, hvornår det gøres, og hvordan det gøres.

Disse materialer findes alle i trykte eksemplarer, og derudover findes flere af dem også i digitale versioner frit tilgængeligt på vores hjemmeside. I forbindelse med udviklingen af ovenstående materialer udviklede vi også et logo til projektet (se forside). Alle materialer er udviklet af projektgruppen i samarbejde med grafisk afdeling og trykkeriet i 3F Forbundshus.

Opdatering af 'Lunger på arbejde'

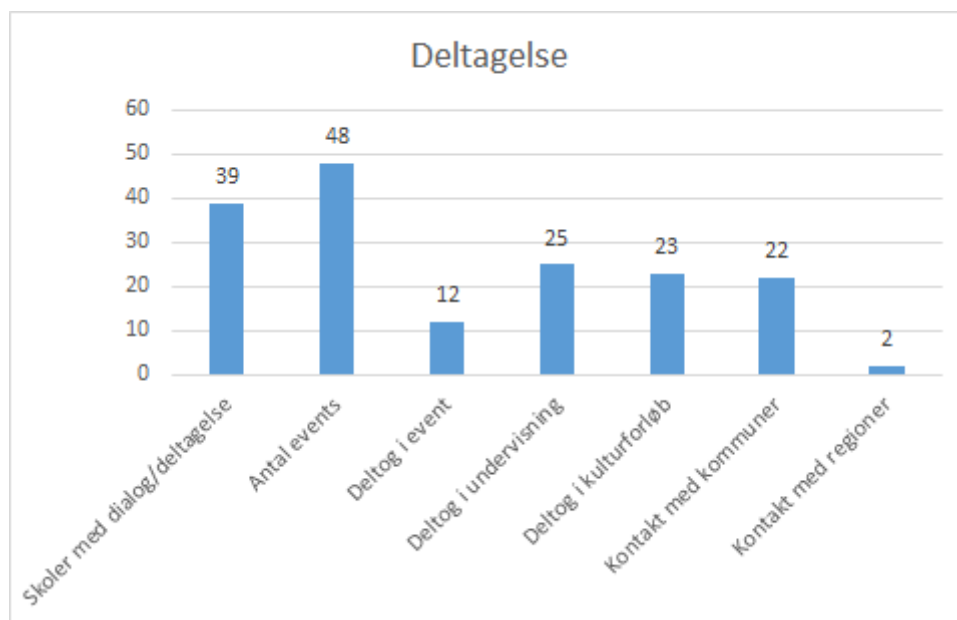
Ligesom udviklingen af materialer fyldte meget i 2018, var det også en stor arbejdsopgave i samme periode at opdatere undervisningsplatformen 'Lunger på arbejde'. En af de store poster i forbindelse med denne opgave var udviklingen af tre nye film. Disse film handler om 1) Lungerne og hvorfor det er så vigtigt, at du passer godt på dem, 2) Partikler på arbejdspladsen og 3) Træningsøvelser der kan udføres på arbejdet eller på skolen.

Derudover blev hjemmesiden opdateret, blandt andet fordi en række links ikke længere var tilgængelige. Endeligt udviklede projektgruppen et eksempel på et undervisningsforløb med udgangspunkt i hjemmesiden. Formålet med udviklingen af dette var at give underviserne på erhvervsskolerne et eksempel på, hvordan de kan bruge 'Lunger på arbejde' til at undervise i arbejdsmiljø og lungesundhed.

Skolernes deltagelse i projektet

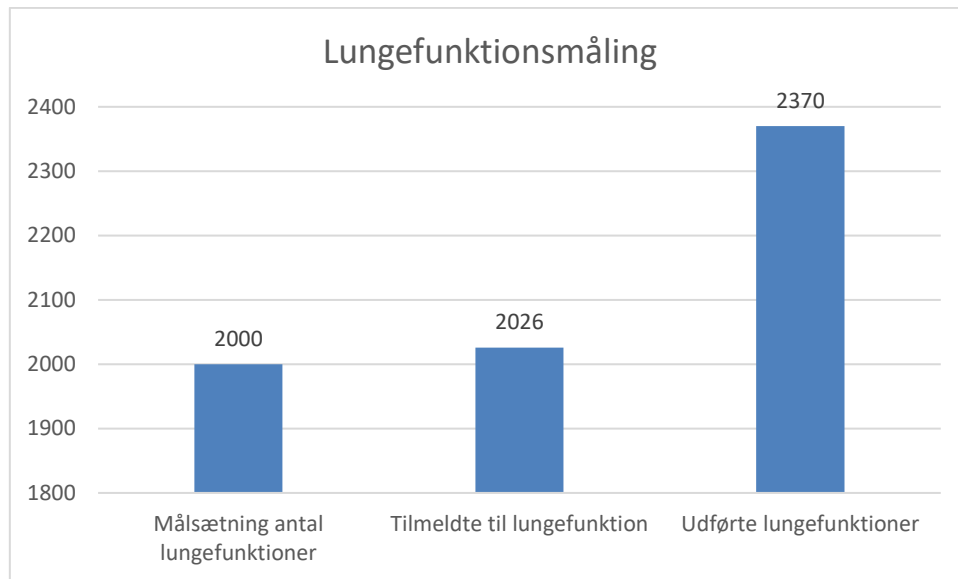
Projekt 'Friske Lunger i Arbejde' havde som målsætning at komme i kontakt med to tredjedele af alle erhvervsskoler samt at give 2000 lungefunktionsmålinger. I det følgende vil vi beskrive, hvordan vi har opfyldt denne målsætning. Derudover vil vi også give en kort beskrivelse af de erhvervsskoleelever, der har deltaget i projektets events, idet vi i forbindelse med lungefunktionsmålingen opsamlede data på eleverne.

I gennem projektet har vi defineret deltagelse ud fra flere parametre, således vil en skole være deltagende i projektet, uanset om skolen deltog i event, undervisning og/eller kulturforløb. Dette skyldes, at vi fra projektets side blot opfordrede til at deltage i alle tilbud, men at det var frivilligt. Nedenstående figur viser deltagelse i projektet:

Af figuren fremgår det, at der i alt var 57 mulige deltagende skoler, hvoraf 39 har været med i projektet i forskelligt omfang (svarende til 68% af alle mulige skoler). I projektet er der gennemført i alt 48 events, fordelt ud på 12 skoler. 25 gange har projektgruppen givet undervisning i 'Lunger på arbejde' og 23 skoler har i varierende omfang deltaget i kulturforløbet – alt fra brug af plakater til brug af Kulturkataloget. Derudover har vi været i dialog med 20 kommuner og to regioner om blandt andet deltagelse ved event og tilbud om rygestopaktivitet på erhvervsskolerne. Således har vi i projektet opfyldt målsætningen om at komme i dialog og arbejde med to tredjedele af alle danske erhvervsskoler med fagretningerne teknologi, byggeri og transport.

Det var, som beskrevet, også en målsætning i projektet at gennemføre 2000 lungefunktionsmålinger. Nedenstående figur viser tilmeldte elever til lungefunktionsmåling samt antal gennemførte lungefunktionsmålinger:

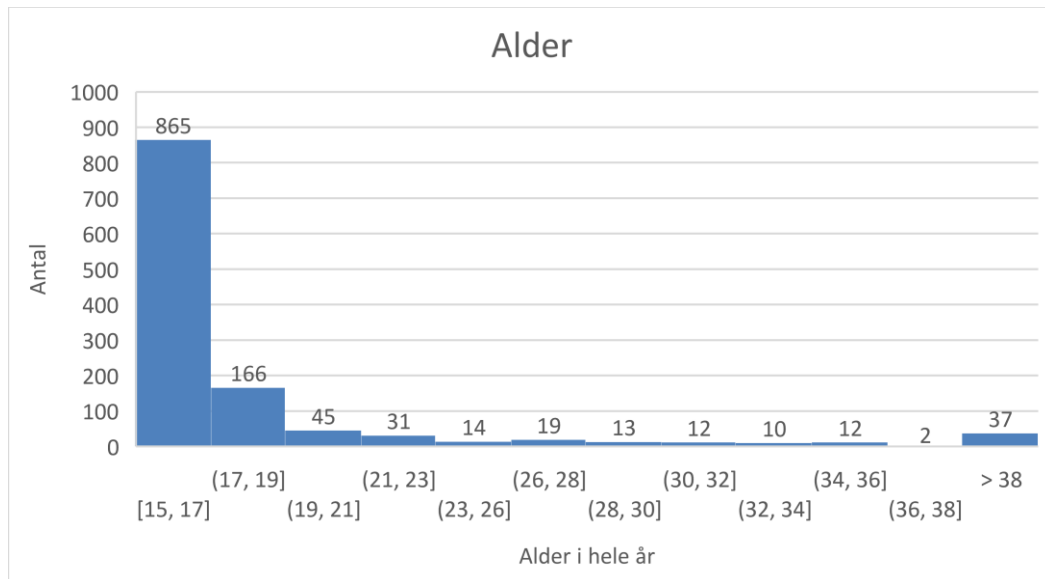
Af figuren fremgår det, at der i alt var tilmeldt 2026 elever til lungefunktionsmåling gennem deltagelse i events. Dette tal er baseret på rapportering af antal elever i deltagende klasser. Samtidig kan vi af figuren se, at der er blevet udført 2370 lungefunktionsmålinger. Dette tal er fremkommet på baggrund af optælling af samtlige brugte mundstykker i forbindelse med lungefunktionsmålingen. Én lungefunktionsmåling kræver ét mundstykke, og alle mundstykker er efter måling blevet samlet i store plastposer. Differencen mellem estimerede (tilmeldte elever) og faktisk udførte lungefunktionsmålinger skyldes med stor sandsynlighed, at nogle elever har haft problemer med at gennemføre målingen i første omgang og derfor har fået et andet forsøg.

Uanset kan vi baggrund af begge estimater for deltagere til lungefunktionsmålingen konkludere, at projekt 'Friske Lunger i Arbejde' har opfyldt målsætningen om at gennemføre 2000 lungefunktionsmålinger.

Beskrivelse af deltagerne

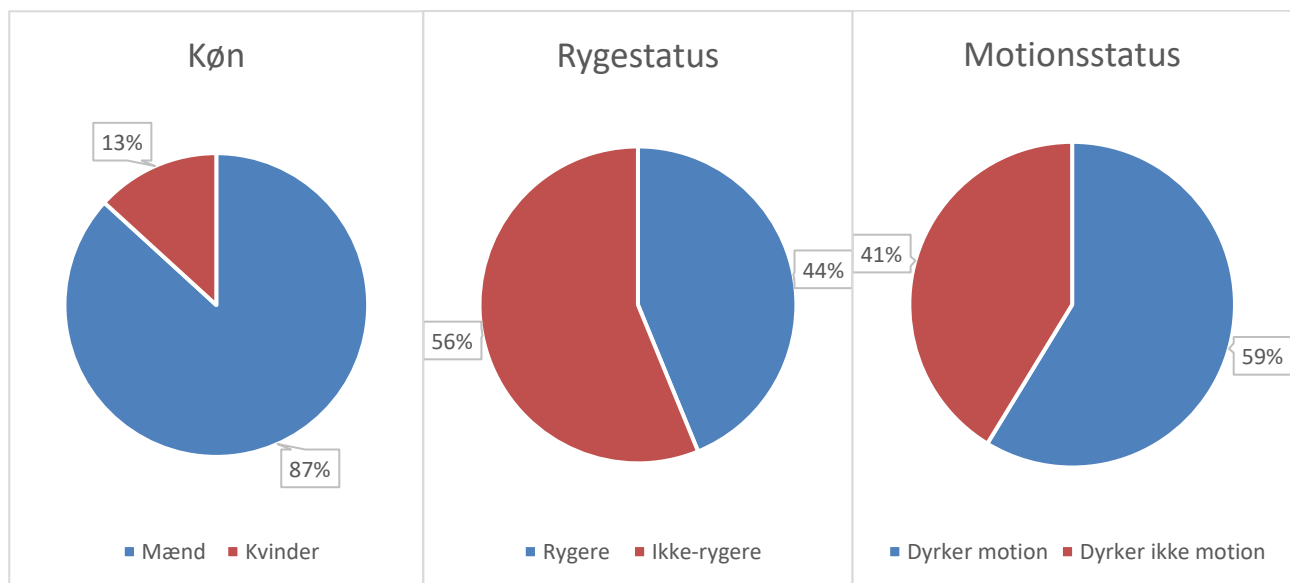
Ved gennemførelse af lungefunktionsmålingen bad vi deltagerne om at udfylde et lille skema med blandt andet alder, rygestatus og motionsvaner. På baggrund af besvarelser af disse skemaer vil i dette afsnit kort beskrive deltagerne i vores projekt. I alt udfyldte 1226 af deltagerne skemaet.

De yngste deltagere var 15 år og gennemsnitsalderen var 18,8 år. Hvis vi sorterer alle deltagere over 30 år fra (N=67), var gennemsnitsalderen 17,5 år. Nedenstående histogram viser aldersfordelingen:

Det ses af histogrammet, at langt de fleste deltagere er mellem 15-17 år, hvilket svarer godt overens med, at målgruppen for projektet er elever på grundforløbet – og især grundforløb 1. Dette fordi elever på grundforløb 1 kommer direkte fra grundskolens 9. eller 10. klasse.

Nedenstående cirkeldiagrammer viser deltagernes fordeling på køn, rygestatus og motionsstatus:

Af diagrammerne ser vi, at 87% af deltagerne er mænd, 44% er rygere, og at 59% dyrker motion. Den nye UNG19 opgørelse angiver, at 41% af eleverne på teknologi, byggeri og transport ryger dagligt eller lejlighedsvist, hvilket vores resultater stemmer fint overens med.

På baggrund af deltagernes lungefunktionsmålinger henviste vi cirka hver tiende elev til lægen, hvor resultatet af lungefunktionsmålingen og historikken var alarmerende.

Usikkerheder vedrørende endelig opgørelse af deltagelse

I den tidlige sommer 2020 udsendte vi fysiske materialer om projektet til direktionen på samtlige skoler med fag inden for teknologi, byggeri og transport. I løbet af hele projektperioden har vi også udsendt information og materialer til alle skoler via mail. Derudover har vores materialer også været frit tilgængelige til download og print fra vores hjemmeside, hvilket øger usikkerheden på det præcise antal skoler, der har gjort brug af materialerne. Vi ved ikke nøjagtigt, hvor mange skoler der bruger og har brugt vores materialer (herunder særligt plakater, dilemmakort og kontrakter). Det kan være mange flere, end vi har haft et egentligt samarbejde med.

Samarbejder

Projekt 'Friske Lunger i Arbejde' var aldrig blevet realiseret uden samarbejde internt i organisationen og eksternt med andre organisationer. I dette afsnit vil vi beskrive forskellige samarbejder i projektet og herunder hvad vi har brugt samarbejdet til, og hvad de har bidraget med til projektet.

Følgegruppe

Følgegruppen er sammensat af forskellige aktører på erhvervsskoleområdet. For at nævne et par eksempler har der i følgegruppen siddet repræsentanter fra erhvervsskoleorganisationen, ledere og lærere fra erhvervsskoler, 3F grupperne, 3F Ungdom, Erhvervsskolernes Elevorganisation, Sund By-netværket og kommuner. Følgegruppen har gennem hele projektet bidraget med deres erfaringer fra dagligdagen på erhvervsskolerne, og deres indsigt har været uundværlig for projektet. Vi har blandt andet fået inputs omkring 'den faglige stolthed' og almen dannelse på erhvervsskolerne, som vi har gjort nytte af under projektet. Endvidere er det også følgegruppen, der, som de første, italesatte nødvendigheden af eksplicit at kommunikere det brede fokus på arbejdsmiljø til skolerne. Netop fordi erhvervsskoleelever er særligt udsatte for lungeskadelige støv og partikler fra flere kilder, og netop fordi mange af eleverne under uddannelsen finder en faglig stolthed ved deres fag, er det en gevinst for projektet at fokusere på lungesundhed i et bredt perspektiv.

Kommuner

Vi har gennem hele projektet været i kontakt med relevante kommuner. Med relevante forstås kommuner, hvori de projektdeltagende erhvervsskoler har ligget. Kommunens forebyggelsesmedarbejdere har deltaget i events, blandt andet med kuliltemåling eller samtale om rygestoptilbud.

Det har været forskelligt fra kommune til kommune, hvordan kontakten har forløbet, og hvorvidt kommunen har ønsket at deltage, tillige om de har haft tilbud at deltage med. Vi har også oplevet, at nogle kommuner har udvist engagement og vilje til at arbejde med røgfrihed på erhvervsskolerne, men hvor den pågældende skole desværre ikke har ønsket at deltage i projektet.

Lokale 3F-afdelinger, 3F'ere i skolebestyrelserne og de Lokale UddannelsesUdvalg

I de lokale 3F-afdelinger er der medarbejdere, som har deres gang på erhvervsskolerne. Nogle af dem underviser i arbejdsmiljø på erhvervsskolerne, andre deltager i møder med skolens ledere og undervisere. Derudover er der i erhvervsskolernes skolebestyrelser ofte 3F'ere. Igennem skolebestyrelserne kan 3F altså være med til at påvirke dagsordenen. Endeligt er der også 3F'ere i de Lokale UddannelsesUdvalg (LUU). LUU hører under Uddannelsesnævnet, og deres primære opgave er at rådgive skolerne om erhvervs- og arbejdsmarkedsuddannelser. LUU kan altså påvirke skolernes udbud af uddannelser, ligesom de kan rådgive skolerne om de behov og kompetencer, som de lokale virksomheder har brug for.

Både skolebestyrelserne og LUU har således en del magt i forhold til at sætte dagsordenen ude på erhvervsskolerne, og idet der er 3F'ere i både skolebestyrelserne og LUU for de enkelte skoler, har projektgruppen i høj grad inddraget de lokale 3F-afdelinger, skolebestyrelserne og LUU i rekrutteringen. Således har vi samarbejdet med 3F'ere over hele landet i rekrutteringsfasen.

TEC Hvidovre

I forbindelse med udformning af trykte materialer og som et led i kvalificeringen af event og undervisning i 'Lunger på arbejde', havde vi et tæt og givende samarbejde med TEC Hvidovre. Projektgruppen præsenterede blandt andet forskellige citater/tekster til plakaterne til en af skolens talentklasser, og fik en god snak om, hvad der virker for dem i forhold til rygning og arbejdsmiljø. Således fik vi altså med hjælp fra skolen snævret vores fokusområde for plakaterne ind, ligesom vi øgede sandsynligheden for, at de unge ville synes om dem.

På TEC Hvidovre underviste vi fire klasser i 'Lunger på arbejde' og gav dem herunder også en indføring i lungernes anatomi og fysiologi. Her observerede lærerne undervisningen, og vi brugte undervisningen som baggrund for udvikling af oplæg til vores undervisning af lærerne i platformen. Ved selv at undervise eleverne, fik vi en forståelse for, hvad de vidste, og hvordan vi skulle sikre lærernes undervisning herfra.

Erhvervsskolenetværket

Igennem hele projektet har projektgruppen været en del af et netværk bestående af andre aktører, der tilsvarende os har arbejdet med rygning på ungdomsuddannelserne. Vi har brugt netværket til sparring, for eksempel har vi diskuteret mange af de udfordringer og barrierer, vi alle har mødt i forbindelse med rekruttering af skoler. Endvidere har vi brugt netværket til at sikre, at vi ikke kontaktede skolerne unødvendigt – hermed forstået at vi har undladt at kontakte en skole med tilbud om deltagelse i vores respektive projekter, hvis vi vidste, at et af de andre projekter i den pågældende periode arbejdede med eller på skolen. Ligeledes har vi i netværket henvist skoler til de andre projekter. Dette har for eksempel gjort sig gældende, hvis en skole ikke kunne binde sig til et af de andre mere omfattende projekter, men derimod gerne ville have et af tilbuddene fra projekt 'Friske Lunger i Arbejde'.

Netværket har ud over 'Friske Lunger i Arbejde' bestået af projektet 'Røgfri Skoletid på Erhvervsskoler' af Hjerteforeningen, Kræftens Bekæmpelse og Steno Diabetes Center samt projektet 'FOKUS' af Statens Institut for Folkesundhed.

Erhvervsskolernes Elevorganisation

Erhvervsskolernes Elevorganisation – EEO – er en organisation for erhvervsskoleelever. Vi har i følgegruppen haft en repræsentant fra EEO siddende, og derudover har vi fået kvalificeret vores dilemmakort af repræsentanter fra EEO. Dette for at sikre, at dilemmaerne afspejlede relevante situationer fra erhvervsskoleelevernes dagligdag på skolerne og praktikstederne.

Lungemedicinere

I flere tilfælde har projektgruppen arbejdet sammen med lungemedicinere – dels i forbindelse med udviklingen af de føromtalt film til 'Lunger på arbejde' og dels til videndeling og kvalificering af teamet hos Dansk Firmaidrætsforbund.

I de film, der blev produceret til 'Lunger på arbejde', optræder der fagfolk herunder blandt andet to lungemedicinere og en fysioterapeut. Derudover arrangerede projektgruppen i samarbejde med Dansk Firmaidrætsforbund en introduktions- og oplæringsdag til de konsulenter, der skulle være med til at afvikle events. Dagen blev afholdt af Lungeforeningen, hvor blandt andet en lungemediciner sørgede for at give de fremmødte en grundig indføring i lungernes anatomi og fysiologi, udførelse og fortolkning af lungefunktionsmålingen og andet der var relevant for gennemførelse af event.

Udfordringer og ændringer

I dette afsnit vil vi beskrive hvilke ændringer, der er sket i projektet i forhold til den oprindelige projektbeskrivelse. Disse ændringer vil typisk tage udgangspunkt i forskellige udfordringer, vi mødte undervejs. Endvidere vil vi i dette afsnit beskrive forskellige yderligere tiltag i projektet, der kom til undervejs, men som heller ikke fremgik af den oprindelige projektbeskrivelse. Slutteligt i afsnittet berører vi, hvilke ændringer og udfordringer den nye rygelovgivning og COVID-19 nedlukningen(erne) har betydet for projektet.

Rekruttering

I henhold til projektansøgningen planlagde vi at kontakte og arbejde med 'Friske Lunger i Arbejde' på skolerne, i kommunerne og 3F-lokalafdelingerne region for region. Planen var således, at vi ville starte i Region Hovedstaden og bevæge os gennem landet mod Region Nordjylland – en region pr. halvår. Virkeligheden ville noget andet, og en af de primære årsager hertil, er, at vi blev klogere på skoleårets opbygning undervejs. Projektets primære målgruppe var, som beskrevet, elever på grundforløb 1. Flere skoler har kun optag af elever på grundforløb 1 til sommerstart i august, mens andre skoler kun har et lille optag af elever på grundforløb 1 til vinterstart. Dette betød, at projektet havde de bedste betingelser for gennemførelse i netop efteråret. Hermed blev det også uhensigtsmæssigt at fastholde, at nogle regioner kun skulle have tilbud om deltagelse i projektet i løbet af foråret.

Ovenstående medførte, at vi ændrede strategien for rekrutteringen til, at vi formidlede information ud til de lokale 3F-afdelinger, 3F'ere i skolebestyrelsen samt 3F'ere i LUU løbende for her igennem at

få kontakt med erhvervsskolerne. Rekrutteringen forløb stadig strukturelt, så vi startede med Region Hovedstaden, men vi fortsatte løbende med de andre regioner.

I forbindelse med rekrutteringen oplevede vi, at erhvervsskolerne modtager mange tilbud, og at der mange aktører, der gerne vil gennemføre projekter på skolen. Oveni det oplevede vi også, at mange af skolerne havde flere dagsordener at prioritere imellem, og at de havde mange krav og regler at rette sig efter. Hermed erfarede vi, at mange erhvervsskole udviste interesse for projektet, men at det var svært for dem at bruge meget tid. Skolerne var derfor glade for eventen – fordi denne blev faciliteret af projektet, havde en vigtig sundhedsdagsorden og passede ind i det obligatoriske fag 'Samfund og sundhed'. Vi blev derfor opmærksomme på, at vores tilbud skulle supplere lærermidlerne for at være attraktivt.

Slutteligt oplevede vi også, at skoler henvendte sig direkte til os, fordi de havde hørt eller læst om projektet. Enkelte skoler måtte vi dog afvise, fordi de ikke levede op til kravet om at have fag indenfor teknologi, byggeri og transport-fagretningerne og flere skoler efterspurgte vores tilbud til næste årgang elever.

Mentorer

Af projektbeskrivelsen fremgik det, at vi ville uddanne mentorer. I den oprindelige formulering var det især hensigten, at både medarbejdere i 3F afdelingen og lærere skulle uddannes til mentorer med henblik på, at de kunne varetage undervisningen i lungesundhed og 'Lunger på arbejde' på erhvervsskolerne. Vi ville samle 3F medarbejdere og lærere til en halv dags uddannelse i hver region og dermed i alt fem kurser. Da rekrutteringen blev anderledes end først beskrevet, blev undervisningen også nødt til at foregå på en anden måde. I praksis blev der uddannet langt flere lærere end 3F medarbejdere blandt andet fordi, vi kunne undervise mange GF 1 og 2 lærerne samlet på skolerne.

Vi inddrog hermed flere undervisere på især grundforløbene og de fik viden om lungernes anatomi og fysiologi samt en introduktion til og gennemgang af undervisningsplatformen 'Lunger på arbejde' og et eksempel på en undervisning heri. I samme forbindelse diskuterede vi arbejdsmiljø og rygning med underviserne. Således opfyldte vi målsætningen om at uddanne mentorer. Disse mentorer kan bruge deres viden om lunger og platformen 'Lunger på arbejde' i den resterende del af deres

undervisningskarriere, hvorfor vi således har sikret forankring ude på erhvervsskolerne og positiv påvirkning af mange kommende elever.

Event

Af den oprindelige projektbeskrivelse fremgik det, at Lungekorpsset ville gennemføre lungefunktionsmålinger på erhvervsskolerne. Lungekorpsset er funderet i regi af Lungeforeningen og består af primært sygeplejersker, der er særligt interesserede i lunger og lungesundhed, og som derfor af og til bruger en fridag på at udføre lungefunktionsmålinger rundt om i landet. Oprindeligt var planen, at Lungekorpsset over et par timer – for eksempel i forbindelse med en frokostpause – skulle tage opstilling i aulaen på en erhvervsskole, og så kunne eleverne komme forbi og blive testet. Vi valgte dog en anden løsning.

Dansk Firmaidrætsforbund kom med ind på banen. De har lang erfaring for events med fysiske aktiviteter på blandt andet erhvervsskoler. Med dette samarbejde planlagde vi en form på eventen, hvor lungefunktionsmålingen stadig var i fokus, men hvor der også var fysiske øvelser blandt andet med sugerør (jf. afsnit om eventen). Det er vores klare opfattelse, at vi med inddragelse af Dansk Firmaidrætsforbund fik den bedst mulige event, fordi eventen kom til at bestå af mere end lungefunktionsmålingen. Alle skoler (både ledere, undervisere og elever) har udvist stor tilfredshed med eventen, og flere skoler har efter gennemførelse af et event ønsket, at vi kom retur det følgende skoleår.

Eksisterende eller tilsvarende aktiviteter på erhvervsskolerne

Som det fremgår under afsnittet om samarbejder var projekt 'Friske Lunger i Arbejde' en del af en større netværksgruppe med andre aktører, der søgte at sætte samme dagsorden på de danske erhvervsskoler som os. Vi beskrev ligeledes, hvordan vi brugte netværket til at undgå at kontakte skolerne unødigt. Endeligt havde et af projekterne – Projekt FOKUS – form af interventionsstudie med case- og kontrolskoler, hvorfor vi af hensyn til dette projekts resultater og evalueringsmuligheder undgik at rekruttere og arbejde med deres skoler (både case- og kontrolskoler).

Dette medførte, at der var skoler, vi på forhånd og undervejs ikke søgte at rekruttere. I alt drejer det sig om ni skoler med mellem én og seks lokationer.

Kommunikation

Som allerede beskrevet havde vi gennem projektet et stort fokus på kommunikation – dette særligt i forbindelse med pressen. Således har vi i forbindelse med alle events sendt et læserbrev/debatindlæg ud til lokalaviserne. Titlen var 'Pas på lungerne, du fremtidens faglærte' og blev udsendt af 3F's kommunikationsafdeling.

Flere af de gennemførte events er blevet dokumenteret gennem reportager i både lokalaviser og lokalt i nyhederne i TV og radio. Endeligt har der været tema i Lungenyt og 3F Fagbladet omkring projekt 'Friske Lunger i Arbejde' og lungesundhed på erhvervsskoler og i arbejdsmiljøet generelt. Alt i alt har der være 12 debatindlæg/artikler og nyheder fem rapportager i TV eller radio. Det har været landsdækkende, og projektet og emnet om røgfrie skoler er således blevet kendt af mange undervejs.

Sociale medier

Ved diskussioner i følgegruppen blev det italesat, at det ville være en gevinst for projektet, hvis vi tog de sociale medier i brug. Vi tog denne idé til os og nedsatte med hjælp af egenfinansiering en arbejdsgruppe internt i 3F Forbundshuset bestående af en tekstforfatter, en grafiker, en SoMe-ansvarlig og projektgruppen. Med denne gruppe så "Der er så mange fordele..." dagens lys. Fem små sjove grafiske illustrationer med tilhørende tekst om alle fordelene ved at ryge. I udformningen af konceptet prioriterede vi det højt, at der ikke var nogle løftede pegefingre, men at vi i stedet sigtede efter den ironiske og humoristiske tone. Således blev teksten "Rygeskuret er så hyggeligt" flankeret af en illustration af det kedeligste grå rygeskur på en regnvejrsdag. "Der er så mange fordele..." blev distribueret ud gennem 3F's officielle Instagram-profil i løbet af efteråret 2020. Herigennem har vi skabt debat og påvirket en større ung målgruppe. Afsenderen af denne kampagne var 3F.

Den nye handlingsplan mod tobak

Da aftalen om en national handleplan mod tobak blev præsenteret i december 2019, skete der noget i erhvervsskole-Danmark. Handleplanen foreskriver som bekendt, at alle grundskoler og ungdomsuddannelser skal have røgfri skoletid fra august 2021. Denne handleplan har haft stor betydning for projekt 'Friske Lunger i Arbejde', og vi har som konsekvens af planen oplevet, at skoler, der i første omgang ikke ville arbejde med røgfrihed på skolen af forskellige årsager, efterfølgende har ønsket at deltage i et kulturforløb.

Vi har således oplevet, at handleplanen har hjulpet vores projekt frem – fordi det nu ikke var op til den enkelte skole og den enkelte ledelse, hvorvidt de ville arbejde med røgfrihed og et lungesundt arbejdsmiljø. Derimod blev det noget, de skulle – og hertil har vi oplevet, at mange skoler har brug for hjælp til at gribe processen an. Det er vores klare opfattelse, at der er et stort potentiale for at hjælpe skolerne med at planlægge processen, gennemføre den og evaluere på den. Derudover oplever vi også, at det på mange skoler opleves som en udfordring i forhold til sanktionering af røgfri skoletid. Med det kulturforløb vi har lagt op til i projektet, kan skolen hjælpes på vej i denne proces.

Corona og nedlukning af Danmark

Ligesom resten af Danmark blev projekt 'Friske Lunger i Arbejde' også påvirket af COVID-19 og nedlukningen i løbet af foråret 2020 og usikkerheden om varigheden samt hvorvidt det også ville påvirke efterårets skolestart. Vi havde blandt andet en række events planlagt til foråret, som enten blev aflyst eller udskudt. Endvidere oplevede vi, at skolerne var meget svære at komme i dialog med under nedlukningen, fordi der forståeligt nok var mange andre ting på deres skriveborde i perioden. I løbet af efteråret 2020 har vi trods situationen og de delvise nedlukninger været i stand til at gennemføre en række events – dog under lidt andre foranstaltninger. For eksempel har vi set os nødsaget til at afskærme lungefunktionsstationerne og desuden gennemføre så meget af eventen som muligt udenfor. Dette har påvirket aktiviteterne, men eleverne fik stadig meget ud af deltage i projektet i efteråret 2020.

Ligesom skolerne havde travlt med COVID-19, var det også svært at komme i kontakt med kommunerne, der var så godt som lukkede ned for alt andet end Corona-relateret arbejde og henvendelser i løbet af foråret. Dette har også betydet, at vi ikke har fået samarbejdet med helt så mange kommuner, som vi ønskede.

Evaluering på projektet

I dette afsnit vil vi præsentere den overordnede evaluering på projektet – især med udgangspunkt i de tre konkrete målsætninger, de konkrete deltagelsesmålsætninger og den oplevede relevans af projektet.

Derudover vil vi kommentere på nogle generelle erfaringer, vi gennem projekt 'Friske Lunger i Arbejde' har gjort os. Dette er erfaringer, vi har lært meget af at få, og som vi også mener, at andre vil have glæde af.

Overordnet evaluering

Projekt 'Friske Lunger i Arbejde' havde opsummerende følgende målsætninger:

- 1) At bidrage til at sikre røgfri erhvervsskoler
- 2) At efteruddanne nøglepersoner i 3F-afdelinger og lærere i at anvende det digitale læringsmateriale www.lungerpaarbejde.dk
- 3) At formidle kommunale og stopliniens rygestoptilbud til de unge, der ønsker at holde op med at ryge

Gennem events, undervisning og kulturforløb har vi sikret at opfylde de tre målsætninger. Flere skoler arbejder nu med røgfrihed, flere undervisere kan anvende det digitale læringsmateriale 'Lunger på arbejde' og gennem events har vi oplyst om rygestoptilbud. Derudover har vi også opfyldt målsætningen om at tilbyde 2000 lungefunktionsmålinger og arbejde med to tredjedele af alle erhvervsskoler.

Vi oplevede generelt, at skolerne fandt projektet relevant – især fordi der samtidig var stort fokus på arbejdsmiljø. Projektet var vigtigt og overskueligt, og mange ledere og undervisere på erhvervsskolerne fandt projektet godt, fordi der ingen løftede pegefingre var. Derudover er vores klare fornemmelse også, at eleverne ved deltagelse i projektet blev oplyste og fik nogle erfaringer og noget viden om rygning og arbejdsmiljø, som de ville tage aktivt med videre.

Fokus på arbejdsmiljø

Vi oplevede på mange erhvervsskoler, at rygning og røgfri skoletid var en nedprioriteret dagsorden, hvor der var mange andre ting, der stod før på listen. Således hørte vi blandt andet, at erhvervsskolerne i første omgang havde større behov for at få hjælp fra kostvejleder og psykolog. Ligeledes erfarede vi ved besøg på en skole, at deres største problem var, at nogle elever simpelthen ikke var i fysisk forfatning til at kunne udføre deres erhverv – eksempelvis er overvægt et problem. Fælles for disse og mange andre skoler var, at cigaretterne er den eneste måde, nogle af eleverne kan komme igennem dagen på, fordi det giver dem en pause og noget ro. For skolerne synes et forbud mod cigaretter altså at være et valg om at holde på eleverne eller røgfri skoletid.

Med dette in mente gjorde vi en stor og vigtig erfaring i netop at italesætte arbejdsmiljøet – og herunder det lungesunde arbejdsmiljø, om det så var relateret til støv, os og partikler i selve erhvervet, eller om det kom fra cigaretterne i pauserne. Den faglige stolthed er vigtig for dels underviserne på erhvervsskolerne og for eleverne, og med den følger også det gode, sunde arbejdsmiljø. Som en af repræsentanterne i følgegruppen sagde, at der er ikke noget ved at være en flot og dygtig tømrer, hvis man er en tømrer uden luft i. Samtidig er arbejdsmiljøet allerede i forvejen en stor del af hverdagens undervisning på erhvervsskolerne og derfor var det nemmere for undervisere og elever at tænke lungesundhed ind i en kontekst, de allerede var i. Et eksempel herpå er rygepausen. Flere steder oplevede vi, at undervisere uden synderlig omtanke sendte deres elever ud på rygepause, hvis de var forstyrrende eller var færdige med en opgave. Vi snakkede med en underviser og nogle af hendes elever – herunder både rygere og ikke-rygere – om det. Samtalen lærte os, at ingen af de pågældende parterne egentlig brød sig om løsningen med en rygepause. De elever, der røg, følte, at det var upassende og forkert, at deres lærer opfordrede dem til at ryge, og de elever, der ikke røg, følte sig overset og lidt i vejen, fordi de jo ikke bare kunne sendes til rygepause. Hvis vi italesatte rygepausen som en del af arbejdsmiljøet, kunne både underviser og elever pludselig komme på en masse andre ideer til, hvordan de kunne afvikle deres pause – herunder fodboldkamp, en spurt rundt frem og tilbage om flagstangen fem gange i streg, bordfodbold og lignende.

Således opsummerende er arbejdsmiljøet en vigtig og naturlig del af det at uddanne sig i et erhvervsfag. Dette hænger tæt sammen med den faglige stolthed, og det er noget, de fleste tager alvorligt. At sætte lungerne – og herunder rygning – ind i den kontekst er givende, når man som os ønsker at påvirke kulturen på erhvervsskolerne.

Kropslige oplevelser og ingen løftede pegefingre

Det er vores påstand, at alle ved, at rygning er skadeligt og usundt. Der findes ingen i dagens Danmark, der ærligt kan kigge sig selv i øjnene og sige, at rygning ikke skader dem. Måske man kan argumentere for, at der findes en udødelighed over mange unge, hvor sætninger som ”Det rammer ikke mig”, ”Jeg har hørt, at rygning er ufarligt, indtil man fylder 25 år” og ”Man er jo kun ung én gang” går igen. Og netop derfor kommer man ikke særlig langt med den løftede pegefinger! I stedet har vi i projektet haft en tro på og fået rigtig god erfaring med at give eleverne (og underviserne for den sags skyld) en kropslig oplevelse med, hvordan det vil føles at have et liv med dårlige lunger.

Sugerørsøvelser hvor både kondition, koordination og koncentration bliver sat på prøve, fordi det lige pludseligt bliver svært at trække vejret ordentligt, og der dermed kommer mindre ilt rundt i kroppen, har for mange elever fungeret som et wake-up call. Flere gange har elever udbrudt, at de efter at have deltaget i eventen vil stoppe med at ryge øjeblikkeligt, fordi de ikke gad at risikere at få KOL senere i livet.

Det, vi vurderer, der virker godt ved kropslige øvelser er, at de giver en erfaring, og at eleverne herigennem selv bliver den løftede pegefinger, vi ikke ønsker at være. De erfarer selv, hvor skadeligt det egentlig er at ryge – og det er en gevinst, idet vi ønsker at ændre en adfærd.

Perspektivering og fremtidigt arbejde

I dette afsnit vil vi perspektivere arbejdet i projekt 'Friske Lunger i Arbejde' – særligt vedrørende forankring og viden. Derudover vil vi kigge nærmere på, hvordan vi og andre aktører i fremtiden kan arbejde med røgfrihed.

Forankring

Gennem planlægningen og udførelsen af projekt 'Friske Lunger i Arbejde' har vi forsøgt at sikre forankring af projektet, således viden og elementer herfra kan leve videre. I dette afsnit vil vi fremhæve særligt tre måder, hvorpå vi har sikret forankring.

Undervisningen i 'Lunger på arbejde' til undervisere og 3F'ere er livslang læring, og således er underviserne blevet livsvarige repræsentanter for platformen. Derudover vil de med den introduktion og gennemgang til platformen, som de har fået, nemt kunne udbrede brugen af platformen til deres kolleger. For det andet vil kulturforløbet og materialerne herfra være tilgængeligt fremadrettet, og alle skoler har pr brev modtaget information og materialer fra projektet. For det tredje vil det stadig være muligt, at Dansk Firmaidrætsforbund gennemføre elementer fra eventen – dog mod egenbetaling. Flere skoler, der har deltaget i event gennem projektet, har allerede givet udtryk for, at de er meget interesserede i at gennemføre flere events, i takt med at de får nye elever.

Viden

En af de største erfaringer, vi har gjort i projektet, og som vi vil tage med fremadrettet, er den viden, vi har fået omkring motivation af erhvervsskoleelever. Uden at slå alle disse elever over en kam, vil

vi pege på, at de generelt ikke lader sig påvirke af løftede pegefingre og skræmmekampagner. Viden og information om faren ved cigaretter og lungefarligt arbejdsmiljø kan have en tendens til at prelle af og/eller skabe irritation. Hvad der er på spil i den forbindelse, kan vi kun gisne om, for vi fandt også, at flere af eleverne faktisk ønskede, at der blev passet på deres lunger. Således var plakaterne om at huske maskerne og opfordringen om, at der skulle passes på deres lunger, nogle af de plakater, de unge bedst kunne lide. Endeligt erfarede vi også, at humor er enormt vigtigt, når man vil forsøge at ændre adfærd på erhvervsskoler.

Nikotinprodukter og røgfri arbejdstid

Med den nye handleplan mod tobak bliver formålet med projekt 'Friske Lunger i Arbejde' – nemlig at sikre røgfri erhvervsskoler – på en gang både relevant og irrelevant. Relevant fordi skolerne i høj grad giver udtryk for, at de har brug for hjælp til at komme i gang med den proces, der skal til, for at de kan komme i mål med at have røgfri skoletid til august 2021. Og irrelevant fordi projektet og materialernes budskaber vil være out-dated om et par år. Derfor vil vi i stedet se, om der er mulighed for, at projektet med små justeringer kan bruges til andre budskaber. Her vil vi især foreslå, at der i stedet for fokus på cigaretter kommer et øget fokus på nikotinprodukter. Dette fordi vi ser, at flere og flere unge bruger nikotinprodukter som snus, tyggetobak mm. Disse produkter kan være relativt nemme at bruge, mens man er i gang med andre ting, samtidig med at de er nemme at skjule. Snus er ikke på samme måde skadeligt for lungerne, fordi der ikke trækkes røg ned i lungerne, men der er andre og stadig uafklarede negative helbredseffekter ved sådanne nikotinprodukter.

Endvidere vil vi foreslå, at vi i fremtiden kan bruge projektet til at fokusere på røgfri arbejdstid. Projektgruppen er i den periode, projektet er forløbet, blevet kontaktet af arbejdspladser, der spørger, om vi ikke vil hjælpe dem til at få kickstartet en dialog om røgfri arbejdstid og igangsættelse af processen henimod dette.